

Ц. Г. Огонь

**БЮДЖЕТ: ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
І ФІНАНСОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЕРЖАВИ**

У статті розглянуто діалектичну залежність та взаємозв'язок зобов'язань і фінансових можливостей держави в частині формування й виконання бюджету. Показано роль і завдання складових бюджету на всіх стадіях бюджетного процесу. Проаналізовано та обґрунтовано діалектичний зв'язок між доходами й видатками бюджету в контексті забезпечення виконання зобов'язань щодо надання суспільних благ і послуг населенню. Обґрунтовано деякі напрями вдосконалення законодавства задля розширення фінансових можливостей та пошуку шляхів примноження доходів бюджету, а також збільшення витрат держави як постійного кругообігу та єдиного потоку державних фінансових ресурсів. Запропоновано розглядати формування й використання коштів як цілісний механізм за схемою “доходи — видатки — суспільні блага”. Обґрунтовано потребу в досягненні оптимального співвідношення зобов'язань і можливостей держави з метою реального суспільного вибору при прийнятті управлінських рішень у сфері бюджету та державних фінансів загалом.

Ключові слова: бюджет, зобов'язання, фінансові можливості, фінансова стабільність, доходи бюджету, видатки бюджету, суспільні блага, податки.

Табл. 1. Рис. 1. Літ. 4.

Ц. Г. Огонь

**БЮДЖЕТ: ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ
И ФИНАНСОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ГОСУДАРСТВА**

В статье рассмотрена диалектическая зависимость и взаимосвязь обязательств и финансовых возможностей государства в части формирования и выполнения бюджета. Показаны роль и задания составляющих бюджета на всех стадиях бюджетного процесса. Проанализирована и обоснована диалектическая связь между доходами и расходами бюджета в контексте обеспечения выполнения обязательств по предоставлению общественных благ и услуг населению. Обоснованы некоторые направления совершенствования законодательства для расширения финансовых возможностей и поиска путей приумножения доходов бюджета, а также увеличения расходов государства как постоянного круговорота и единого потока государственных финансовых ресурсов. Предложено рассматривать формирование и использование средств как целостный механизм по схеме “доходы — расходы — общественные блага”. Обоснована необходимость достижения оптимального соотношения обязательств и возможностей государства с целью реального общественного выбора при принятии управленческих решений в сфере бюджета и государственных финансов в целом.

Ключевые слова: бюджет, обязательства, финансовые возможности, финансовая стабильность, доходы бюджета, расходы бюджета, общественные блага, налоги.

Tsezar Ogon

**BUDGET: INTERDEPENDENCE OF LIABILITIES
AND FINANCIAL CAPABILITIES OF THE STATE**

The article examines the dialectical relationship and dependency of liabilities and financial capacity of the state in terms of budget formation and execution. The role and tasks of the budget at all stages of the budget process are defined. Dialectical relationship between revenues and expenditures in the context of ensuring performance of obligations concerning provision of

public goods and services is analyzed and substantiated. Some areas of legislation improvement to expand financial opportunities and find ways to increase revenues, and increase government spending as a permanent cycle and uniform flow of public funds are proved. It is suggested to consider formation and use of financial resources as a holistic mechanism according to the scheme “income — expenses — public goods”. The necessity to achieve an optimal balance between commitments and capabilities of the state, for the purpose of real public option in management decisions in the budget and public finance as a whole has been substantiated.

Keywords: budget, liabilities, financial capacity, financial stability, revenues, expenditures, public goods and taxes.

JEL classification: H50, H60, H61.

Вивчення проблемних питань у бюджетній, податковій та соціальній сферах, оцінка практики оподаткування, аналіз структурних змін доходів та видатків бюджету України, які відбувались останніми роками, підтверджують не високу, а, швидше, мінімальну спроможність бюджетної системи щодо виконання зобов'язань держави. Невідповідність зобов'язань фінансовим можливостям держави є першою ознакою нових кризових явищ, що не сприяє досягненню реального балансу бюджету та призводить до фінансової нестабільності держави.

Динаміка виконання бюджету, його обсяги є відзеркаленням фінансового стану держави. На підтвердження цього доцільно наголосити на незадовільному стані виконання бюджету в останні роки (таблиця).

Таблиця. Динаміка виконання Державного бюджету України в 2012—2013 рр.

Показник	2012			2013		
	План, млрд грн	Факт		План, млрд грн	Факт	
		Сума, млрд грн	У % до плану		Сума, млрд грн	У % до плану
ВВП номінальний	1500,0	1459,1	97,2	1576,0	1444,0	91,6
Державний бюджет:						
доходи	384,0	342,3	89,1	363,3	339,2	93,4
видатки	427,0	395,7	92,7	438,8	403,4	91,9
дефіцит	43,0	53,4	124,4	75,5	64,2	85,0

Джерело: розраховано на основі статистичних даних та звітів про виконання Державного бюджету України.

Як засвідчують дані таблиці, ВВП як джерело формування фінансових ресурсів продовжувало знижуватися у номінальному та реальному виразах, що негативно впливало на виконання доходів та видатків бюджету, а дефіцит зростав. Слід зауважити, що у 2014 р. його рівень значно вищий. Крім того, наявність у бюджеті так званого прихованого дефіциту становить загрозу видаткам бюджету (разом із соціальними програмами та ризиком виникнення нової бюджетної заборгованості). Як наслідок, на початок 2014 р. державний борг України перевищив 73 млрд дол. США, а середня заробітна плата у січні скоротилася на 13 % (471 грн) і становила 3148 грн на місяць, у тому числі

в м. Києві — 4783 грн (найвищий рівень), Тернопільській обл. — 2182 грн (найвищий рівень).

Таким чином, за фінансової неможливості виконання законодавства щодо здійснення видатків набувають сили суб'єктивні фактори впливу на всіх стадіях проходження бюджету. За неузгодженості зобов'язань та фінансових можливостей уже на стадії планування закладаються нереальні показники бюджету в частині доходів, видатків і дефіциту бюджету.

За словами відомих науковців А. І. Даниленка та В. В. Зимовця, як наслідок маємо розбалансованість державних фінансів, що залежить від “неспроможності держави виконувати фіскальну функцію (через недостатність доходів), неконтрольованого зростання державних витрат та неможливості покриття дефіциту за рахунок запозичень на прийнятних умовах” [1, с. 3].

Постійний процес формування й реструктуризації доходів, вибору пріоритетів у здійсненні видатків бюджету та пошуку оптимальних рішень, зумовлений змінами у структурі державних фінансів, тенденцій їх розвитку та рівня виконання зобов'язань держави. Останніми роками відбулися зміни в структурі видатків, головними напрямками яких залишаються видатки на споживання, управління, судову владу, правоохоронну діяльність та на погашення й обслуговування державного боргу. Для капітальних видатків характерна вибірковість, за якої не завжди спрацьовує принцип доцільності, системності та послідовності у виборі їх пріоритетів.

Динаміка обсягів визначених видатків у бюджетних запитах головних розпорядників коштів останнім часом за основними бюджетними програмами засвідчує їх щорічне перевищення над фінансовими можливостями у 1,8—2,5 рази. Для обґрунтування обсягів та структури бюджетних запитів наявна законодавча база, яка дає можливість визначити відповідну потребу в коштах, однак вона не досконала, оскільки була сформована без урахування фінансових можливостей держави.

За цих умов обсяги видатків, які не забезпечені бюджетними ресурсами на 2012—2013 рр. згідно з нормативно-правовими актами України, за експертною оцінкою, становили 200—250 млрд грн. Найбільш незабезпеченими бюджетними ресурсами є асигнування на охорону здоров'я — 38—40 %; розвиток культури — 40—45; освіти — 15—20; оборону — 40—50; на допомогу інвалідам, ветеранам війни та соціально незахищеним верствам населення — 10—15 %.

На практиці за обмеженості доходів бюджету збалансування потреб і можливостей у бюджетних ресурсах здійснюється з використанням таких засобів: 1) призупинення дії правових норм, які потребують додаткових фінансових коштів, що може бути втілено в законі про державний бюджет на відповідний рік або у спеціальних законах; 2) перенесення термінів введення в дію правових норм до моменту віднайдення потрібних бюджетних ресурсів;

3) скасування правових норм, які не забезпечені бюджетними ресурсами;
4) часткове (ступове) запровадження правових норм відповідно до формування належних бюджетних ресурсів.

Фінансово-економічна криза вкотре підтвердила, що не лише зростання доходів бюджету має стати базою для визначення зростаючих обсягів видатків з метою задоволення (фінансування) бюджетних запитів головних розпорядників коштів, а насамперед їх економічне, ефективне, законне та результативне використання. За цих умов одночасно необхідно вирішити питання щодо реальності планування і відповідальності за визначення планових показників, насамперед видатків на всіх стадіях розвитку бюджетного процесу.

На формування доходів і видатків бюджету держави, їх обсяги і динаміку прямо впливає реальна макроекономічна ситуація в країні і безпосередньо обсяг ВВП як джерело фінансових ресурсів. В економіці, де поширені тіньові відносини за низької капіталізації фінансової системи, значного обсягу взаємних неплатежів, сировинної спрямованості експорту, наявні серйозні труднощі у формуванні реальних доходів бюджету при досить низькій фінансовій можливості держави, що засвідчує обсяг бюджету держави в останні 20 років.

Особливо такі процеси чутливі до постійного впливу різних факторів на етапі зародження та розвитку фінансово-економічних криз, а також за політичної нестабільності в країні. У таких умовах важливо зробити реальний суспільний вибір щодо здійснення видатків та реалізації засад бюджетної і соціальної політики, виходячи з фінансової можливості платників податків та держави загалом. Головним у досягненні стабільності та збалансуванні суспільно-економічних інтересів має стати врахування економічної стратегії, вибору пріоритетів фінансової політики та прийняття ефективних управлінських бюджетних рішень щодо здійснення витрат у поточному році та на перспективу.

Філософія фінансової стабільності держави як особливого суспільно-економічного явища засвідчує необхідність реального суспільного вибору під час ухвалення управлінських рішень у фінансово-бюджетній політиці, а також урахування одночасно всіх принципів діалектики в контексті розвитку фінансово-економічних відносин (безпосередньо бюджетних та податкових), їх трансформації у державні фінанси. Потрібне перетворення кількісних показників бюджету на якісні, а фінансово-бюджетна діяльність має бути спрямована на розвиток держави, результативне виконання поставлених завдань і вибір пріоритетів на перспективу, які попереджували б негативні процеси в суспільстві, і зрештою на досягнення головної мети — виконання конституційних зобов'язань щодо підвищення результативності суспільних благ і послуг.

Розглядаючи в умовах трансформації фінансових відносин зміст, призначення та потребу у доходах держави загалом і бюджету зокрема, зауважимо, що вони досі не стали основою суспільного вибору у прийнятті управлінських рішень та організації бюджетного процесу. На практиці формувалося правове

поле щодо розширення зобов'язань держави і зростання відповідних видатків без урахування її доходів. Такі тенденції особливо помітні напередодні виборів і є загрозливими для досягнення балансу фінансової спроможності та зобов'язань держави на перспективу. Крім того, ці рішення доволі часто відкривали можливості для “ручного” управління фінансовими потоками, особливо в частині здійснення державних видатків.

Фінансові ресурси країни в цілому і доходи бюджету зокрема мають єдине призначення і єдине джерело формування — ВВП. Доходи бюджету відіграють важливу роль насамперед при виконанні зобов'язань держави щодо надання соціальних послуг та забезпечення рівного доступу громадян до участі в розподілі ВВП і одержанні суспільних благ. Це головне завдання державного втручання в процес забезпечення діалектичного розвитку і соціальної справедливості у споживанні суспільних послуг за формулою “доходи — блага”.

Наступним, не менш важливим завданням доходів є макроекономічне регулювання суспільно-економічних процесів з метою забезпечення суспільного відтворення. При розподілі доходів актуальним є не лише їх використання у формі суспільних благ, а й сприяння інвестиційному розвитку країни шляхом формування бюджету розвитку. Збереженню позитивних тенденцій великою мірою сприятиме досягнення оптимального співвідношення розподілу бюджетних коштів та їх використання з метою забезпечення діалектичного розвитку “блага — доходи”. Здійснення бюджетних інвестицій в економіку, на нашу думку, має стати стратегічним напрямом у регулюванні потоків фінансових ресурсів, що сприятиме приросту ВВП і розширеному відтворенню доходів бюджету.

Таким чином, першорядного значення набуває відповідність зобов'язань фінансовим можливостям, що досягається завдяки оптимальному податковому навантаженню та виваженій фінансовій політиці держави. Фінансові можливості та зобов'язання перебувають у постійному русі та потребують державного втручання. При цьому їх взаємозалежність має сприяти зростанню (приросту) фінансових можливостей завдяки активній податковій політиці, використанню її стимулюючих інструментів та ефективному виконанню бюджетних зобов'язань шляхом досягнення результативності у здійсненні видатків. Домінантами фінансово-бюджетної діяльності під час складання Державного бюджету України на відповідний рік повинні бути доходи бюджету, а при визначенні засад бюджетної політики на перспективу — рішення щодо збільшення попиту на суспільні блага та забезпечення розширеного відтворення доходів бюджету.

На сьогодні залишається пріоритетним завдання розроблення і впровадження ефективного податкового законодавства та дієвого механізму формування доходів бюджету із застосуванням стабільних стимулюючих правових інструментів регулювання відносин платників податків з державою. Водночас

необхідно створити прозорий механізм розподілу і спрямування державних коштів на здійснення суспільних видатків з метою повноцінного виконання повноважень і функцій держави на всіх рівнях управління.

На нашу думку, досягнення фінансово-економічної стабільності та стійкого прогнозованого розвитку країни можливе насамперед завдяки зміні підходів до формування бюджетів усіх рівнів. Передбачений у Бюджетному кодексі України принцип розмежування і закріплення податків за окремими ланками бюджетної системи не стимулює територіальні громади та адміністративно-територіальні одиниці до розширення податкової бази та виконання показників державного бюджету, особливо в частині податків і зборів, що зараховуються до відповідного бюджету.

Нагальною потребою, по-перше, є децентралізація фінансових ресурсів шляхом зарахування податків до державного бюджету та залишення їх частини (у відсотках) на територіальному рівні на постійній основі, що має бути закріплено у Бюджетному кодексі України. Це стосується передусім податку на прибуток, акцизного податку, ресурсних платежів, а з часом і податку на додану вартість. По-друге, необхідно відмовитися від практики зустрічних потоків фінансових ресурсів за формулою “податки — державний бюджет — субвенції/дотації з державного бюджету громаді за рахунок тих самих податків чи зборів”. Звісно, децентралізація фінансових потоків потребує делегування певних повноважень, що сприятиме розвитку місцевого самоврядування і зміцненню державності. Розширення повноважень територіальних громад у сфері управління державними фінансами забезпечить зміцнення бюджетної системи та нівелює питання недоцільної федералізації в Україні. З цих позицій доходи, видатки бюджету та суспільні блага мають стати головними складовими організації й реалізації бюджетної політики в країні у цілому та регіонах зокрема.

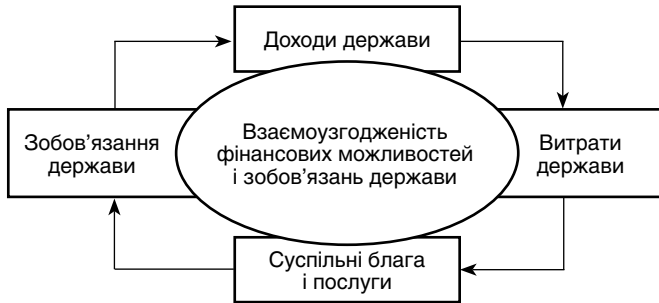
Відповідно до ст. 2 нової редакції Бюджетного кодексу України у практиці управління потоками фінансових ресурсів та організації бюджетного процесу введено поняття “бюджетні кошти” (“кошти бюджету”). Бюджетні кошти визначено як “належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету” [2]. Інакше кажучи, це дохідна та видаткова частини як складові бюджету. В цьому контексті йдеться про єдність потоків фінансових ресурсів під час формування бюджету та використання відповідних коштів для забезпечення суспільних благ та послуг населенню.

У теорії і на практиці відокремлюються податки, податкова політика та її вплив на формування доходів бюджету. Водночас вивчаються бюджетна політика, видатки бюджету і загалом витрати держави, пов’язані з суспільно-економічним життям. На часі комплексне дослідження зобов’язань і фінансових можливостей задля єдності й цілісності доходів та видатків бюджету, і відповідно бюджетних коштів, а отже, державних доходів і витрат для досягнення

збалансованого стійкого суспільного розвитку. Така робота повинна проводитися крізь призму формування, розподілу та використання доходів у процесі здійснення видатків бюджету, надання, отримання та споживання суспільних послуг і благ за рахунок державних коштів.

На нашу думку, для підвищення ефективності в організації бюджетного процесу та досягнення системності, послідовності та єдності у прийнятті рішень слід розглядати окреслені процеси як цілісний механізм формування та використання бюджетних коштів за формулою “доходи — витрати — блага” в контексті фінансових (податкових, валютних, бюджетних) відносин, розподілу та перерозподілу доданої вартості, набуття нею іншої (наступної) форми.

Функціональним призначенням держави є насамперед регулювання попиту на суспільні блага та оптимізація державних видатків відповідно до фінансової спроможності й наявних доходів. З огляду на це варто змінити логіку та підходи до організації фінансово-бюджетної діяльності через досягнення оптимального узгодження зобов'язань та фінансових можливостей і визначити пріоритети використання бюджетних коштів відповідно до доходів. Пропонується та обґрунтовується думка щодо визначення домінант у цьому процесі (рисунок).

Джерело: побудовано автором.

Рисунок. Складові і діалектика фінансової стабільності держави

Однією з головних засад діяльності держави є реалізація її зобов'язань та функцій у межах чинного законодавства, що передбачає проведення податкової політики, спрямованої на мобілізацію доходів бюджету, і бюджетної політики, зорієнтованої на забезпечення населення суспільними благами шляхом досягнення оптимізації державних доходів і видатків, розподілу фінансових ресурсів з урахуванням суспільно-економічних інтересів. Характеристика і визначення взаємозв'язку можливостей та зобов'язань держави, доходів і видатків бюджету повинні відповідати вимогам доцільності, корисності, рівного доступу та справедливості при врегулюванні інтересів кожного громадянина і суспільства в цілому.

Взаємоузгодженість доходів і видатків бюджету виявляється через співвідношення попиту на бюджетні ресурси та їх пропозиції. Незбалансованість цих категорій спостерігається практично в усі роки незалежності України і пояснюється недостатнім обсягом доходів бюджету для формування реальних бюджетних видатків та/або завищеними показниками при плануванні цих видатків за принципом “від досягнутого рівня”. Тому збалансування попиту на бюджетні ресурси та їх пропозиції має стати одним із засобів й інструментів реформування бюджетної системи і визначення пріоритетів при здійсненні видатків, що потребує інвентаризації усіх бюджетних програм стосовно їхньої доцільності, ефективності та осучаснення.

Суперечливість суспільно-економічних інтересів пов’язана насамперед із відсутністю балансу між доходами і зобов’язаннями держави, що призводить до прийняття не завжди ефективних рішень при складанні та виконанні бюджетів і управлінні бюджетними ресурсами. Доходи залежать від фінансових можливостей держави, а видатки визначаються її зобов’язаннями з урахуванням фінансової спроможності. Ці економічні категорії взаємопов’язані. Невідповідність і неможливість фінансового забезпечення зобов’язань держави у повному обсязі спричиняють суспільні суперечності та соціальну напруженість. Так, забезпечення мінімального виконання державних зобов’язань, відповідно до чинного законодавства України, передбачає щорічну потребу на рівні 60—80 % ВВП. Тому на сьогодні наша країна профінансувати відповідні видатки не в змозі.

Неузгодженість і неефективність законодавства, а також недосконалість управлінських рішень негативно позначаються на збалансуванні зобов’язань і можливостей держави. “Високі державні зобов’язання, — зазначає І. Луніна, — ставали однією з найважливіших причин завищення планових показників доходів Державного бюджету України. Бюджетний процес орієнтувався на “потреби”, а не на реальні інституційні умови і фінансові можливості держави” [3, с. 48]. Невипадково гасло “збалансованість бюджету заради збалансованості”, яке доволі часто використовується на практиці, нагадує, швидше, політику “утримання на плаву”, а не стратегію розвитку державних фінансів, досягнення збалансованого розвитку попиту і пропозиції на суспільні блага відповідно до фінансових можливостей держави.

З цих позицій доцільно розглядати роль доходів і завдання видатків у тісному діалектичному взаємозв’язку при формуванні та реалізації фінансової (бюджетної, валютної, податкової) політики з метою збалансування попиту і пропозиції на суспільні блага й реального виконання зобов’язань в інтересах усіх і кожного.

Доходи і видатки як складові бюджету за змістом і призначенням функціонують неподільно. Їх функціонування повинно бути узгодженим і взаємопов’язаним у процесі формування бюджетної, податкової та соціальної

політики задля забезпечення збалансованого розвитку попиту на суспільні блага. З одного боку, обсяг суспільних благ і виконання зобов'язань держави безпосередньо залежать від доходів, які надходять до державної казни в процесі мобілізації податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Тому за цих умов важливо запланувати використання відповідних бюджетних коштів і встановити реальний обсяг видатків, що сприятимуть при мінімальних витратах із максимальним ефектом розв'язанню нагальних суспільних проблем. З другого боку, раціональне використання бюджетних коштів справляє зворотний вплив на формування податків, терміни їх сплати і відтворення доходів бюджету в процесі формування доданої вартості, її розподілу та забезпечення виконання зобов'язань держави [4].

Дослідження засвідчило, що головними етапами формування та використання бюджетних коштів як цілісної системи функціонування фінансових відносин є:

- нарахування і сплата податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів;
- зарахування податків, зборів та інших платежів на єдиний казначейський рахунок, а також повернення зайво внесених платежів і відшкодування ПДВ платникам;
- формування доходів та розподіл відповідних коштів з визначенням напрямів їх використання;
- виконання зобов'язань держави щодо здійснення видатків й оплати суспільних благ і послуг населенню;
- надання та споживання суспільних благ і послуг;
- нарахування і сплата податків та зборів під час здійснення фінансово-бюджетної діяльності держави, включаючи витрати на суспільні блага й інвестиції в економіку.

Діалектика фінансових відносин охоплює увесь процес формування та функціонування бюджетних коштів. У цьому контексті зауважимо діалектичну єдність і взаємозалежність доходів та видатків як складових бюджету, а рух і функціонування державних коштів у бюджетному процесі — як цілісну систему формування і використання відповідних коштів.

На нашу думку, кожна зі стадій руху бюджетних коштів пов'язана з розвитком бюджетного процесу як єдиного цілісного механізму організації та функціонування відповідних відносин. Формування і використання державних коштів мають відбуватися з огляду на виконання зобов'язань відповідно до фінансових можливостей держави.

Окреслені напрями потребують розроблення і прийняття узгоджених рішень для здійснення суспільного вибору при підготовці і затвердженні бюджету. Це дає змогу забезпечити відповідність потреби та пропозиції у державних коштах у контексті розвитку бюджетного процесу та досягти реального

балансу доходів і видатків, що сприятиме адекватному виконанню зобов'язань відповідно до фінансових можливостей держави.

Розширення бюджетної підтримки та бюджетне кредитування реально-го сектору економіки, вдосконалення механізму модернізації національного виробництва, спрямування коштів до інвестиційної та інноваційної сфер — це ті напрями використання доходів, які стимулюють розвиток економіки, забезпечують її зростання та, відповідно, сприяють розширенню, приросту фінансових ресурсів, зокрема державних. При цьому існує тісний і нерозривний взаємозв'язок поточних видатків із приростом наступних джерел формування доходів. Розв'язання проблеми наповненості бюджету створить макроекономічні передумови для дієвого стимулювання стійкого економічного зростання в Україні. У кінцевому підсумку обґрунтоване розширення сфери формування дохідної частини бюджету сприятиме розвитку реальної економіки, стимулюванню приросту ВВП і збільшенню фінансових можливостей здійснення державних видатків.

Така діалектика має забезпечувати збалансований розвиток потреби і пропозиції на державні ресурси та узгоджуватиме прийняття законодавчих актів з питань надання і розширення соціальних пільг і гарантій із можливістю держави мобілізувати фінансові ресурси. Цей взаємозв'язок втілюється насамперед у досягненні балансу та сумарній відповідності видатків доходам бюджету, що сформовані за відповідний період. При цьому видатки за умов раціонального використання бюджетних коштів можуть справляти зворотний вплив на формування податкових зобов'язань і доходів у цілому. Беручи за основу фінансові можливості держави, зокрема в частині доходів бюджету, можна забезпечити реальне планування видатків та передбачити розвиток і виконання державних зобов'язань. Отже, доходи, на наш погляд, мають стати основою, домінантою при складанні бюджету, його розгляді, затвердженні і виконанні, що забезпечить узгоджене виконання конституційних зобов'язань та гарантій фінансової стабільності.

У зв'язку із цим простежується дія такого незалежного, об'єктивного принципу діалектики, як єдність і боротьба протилежностей, коли на всіх етапах бюджетного процесу відбувається розвиток та узгодження суспільно-економічних інтересів, з одного боку, суб'єктів господарювання та фізичних осіб як платників податків і зборів, а з другого — суб'єктів невиробничої та виробничої сфер як споживачів бюджетних коштів.

Слід зазначити, що кожна група відповідних взаємин як підсистема суспільно-економічних відносин у своєму розвитку зазнає протиріч іншої групи. Протиріччя виникають як на стадії нарахування і сплати податків до бюджету, в ході планування та формування доходів, так і на етапі використання бюджетних коштів, тобто в процесі здійснення видатків з метою надання суспільних благ і послуг. Вони поглиблюються через недостатній обсяг надходжень

податків до бюджету. Це ті складові бюджету, які за своїм змістом охоплюють цілісну систему специфічних фінансово-економічних відносин, що функціонують в бюджетному просторі одночасно з підготовкою та прийняттям рішень щодо здійснення суспільного вибору у податковій та бюджетній політиці. З цих позицій прийняття управлінських рішень потребує певного компромісу з узгодження попиту і пропозиції на державні фінансові ресурси, тобто податків і суспільних благ, доходів та видатків з метою збалансування бюджету.

Кошти, які надходять у формі податків і зборів, акумулюються в бюджеті та тією чи іншою мірою повертаються платникам податків, включаючи надання суспільних благ і послуг. При цьому простежується діалектика розвитку складових бюджету, їх єдність і взаємозалежність. Постає єдина мета — акумулювати кошти у бюджеті для забезпечення прогнозованого, стійкого суспільно-економічного розвитку, добробуту і соціального захисту окремих верств населення через здійснення політики державних видатків, зокрема з надання суспільних благ і послуг. Це підґрунтя перетворення фінансово-бюджетних відносин щодо мобілізації податків до бюджету на відповідні взаємозв'язки з надання суспільних благ та послуг через видатки. Таким чином, досягається діалектика розвитку бюджетного процесу та функціонування бюджету як такого на різних етапах виконання державних зобов'язань.

Під час фінансово-економічної кризи органи влади мають здійснювати політику “стримування” видатків і необґрунтованого зростання суспільних благ, забезпечуючи якісні зміни у видатковій структурі бюджету. Пріоритетом має стати досягнення відповідності видатків фінансовим можливостям платників податків і держави за умови зниження податкового навантаження на економіку в цілому. Для держави головним завданням є досягнення реального надходження коштів до бюджету при запровадженні політики оптимізації податкового навантаження на економіку та обґрунтованого обмеження (скорочення) видатків для виконання зобов'язань щодо забезпечення суспільних благ.

Таким чином, досягнення рівноваги в частині державних ресурсів залишається актуальною проблемою. Їх оптимізація залежить від обґрунтованих управлінських рішень, які дадуть можливість на практиці визначити пріоритети бюджетної політики у сфері видатків на середньо- і довгострокову перспективу з урахуванням тенденцій розвитку економіки та уникати або упереджувати рецесії в наступні періоди. Дотримання законів економічного розвитку повинно бути основою системних рішень із забезпечення фінансової стабільності в країні, виходячи із єдності і боротьби протилежностей, переходу кількісних змін в якісні. Їх врахування сприятиме розвитку фінансово-економічних відносин і безпосередньо функціонуванню таких складових бюджетного процесу як податки і суспільні блага, доходи та видатки бюджету.

Забезпечення соціальних стандартів у бюджетній політиці передусім передбачає наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів та застосування

прогресивних і прозорих методів та механізмів їх розподілу з метою ефективності політики щодо державних видатків. Саме за умови стабільності, реальності та поступального приросту доходів бюджету держава може гарантувати виконання власних повноважень і забезпечити дотримання соціальних стандартів розвитку суспільного життя. У бюджетній політиці вибір і прийняття реальних рішень стосовно здійснення видатків повинні супроводжуватися фінансовим ресурсом, безпосередньо наявністю доходів як основи розвитку бюджетного процесу. Здійснення видатків є інструментом для досягнення необхідних цілей, і насамперед дотримання соціальних стандартів і розвитку суспільного життя в країні. Тому, на нашу думку, доходи доцільно розглядати як домінують у бюджетній політиці та організації бюджетного процесу в частині забезпечення збалансованості бюджету і реального здійснення видатків на виконання зобов'язань держави.

Список використаної літератури

1. Даниленко А. І. Теоретико-методологічні засади ризиків і загроз безпеці сектору державних фінансів / А. І. Даниленко, В. В. Зимовець // *Фінанси України*. — 2012. — № 10. — С. 3—19.
2. Бюджетний кодекс України : закон України від 08.07.2010 № 2456-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Луніна І. О. Державні фінанси України у перехідний період / І. О. Луніна. — Х. : Форт, 2000. — 296 с.
4. Огонь Ц. Г. Домінанти фінансової стабільності в розвитку зобов'язань держави / Ц. Г. Огонь // *Фінанси України*. — 2008. — № 5. — С. 32—41.